

Havlíčková, Margita

Úvaha o šťastném dětství (Vladimír Morávek v Huse na provázku)

Theatralia. 2026, vol. 29, iss. 1, Supplementum, pp. 42-44

ISBN 978-80-280-0843-7 (print); ISBN 978-80-280-0844-4 (online ; pdf)
ISSN 1803-845X (print); ISSN 2336-4548 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/TY2026-S-7>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.83904>

License: [CC BY-NC-ND 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Access Date: 16. 04. 2026

Version: 20260410

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Úvaha o šťastném dětství (Vladimír Morávek v Huse na provázku) (pravděpodobně 1991)

Margita Havlíčková

Lidská společnost, která má tak prazvláštní zálibu ve vytváření nepravých mýtů, je jistě společností nemocnou. Zdá se, že tato choroba vznikla jako následek převrácené hierarchie hodnot. Dokud totiž bylo uspořádání společenstva, obce, v mýtu obsaženo, dokud toto společenství z mýtu vycházelo, dotud bylo také jasné, že mýtus lidskou společnost přesahuje a že je tudíž hodnotou vyššího řádu. Avšak od určité doby začala společnost mýty sama produkovat, často z důvodů ryze praktických, a od té chvíle se předmětem mýtu mohlo stát cokoliv. Od této chvíle nastala devalvace mýtu, slovo samo získalo význam pejorativní anebo, v lepším případě, mu byla vykázána oblast dětských báchorek. Je zarážející, že také samotné dětství a následně i mládí se stalo předmětem falešného mýtu. Člověk dneška se zcela nepochybně liší od svých předků, kromě jiného především svou pýchou a troufalostí pojmenovat, opatřit nálepkou a zařadit cokoliv kamkoliv bez ohledu na povahu věcí samotných. Jestliže jsme se tedy jednou rozhodli, že dobu dětství a dobu mládí spojíme s pojmy radost a štěstí, pak podle obecně panujícího mínění tomu nelze být jinak. Kdo však chce a umí naslouchat svědeckým hlasům básníků, ten se může leccos dozvědět o závratných propastech a temných hlubinách nitra, o zneklidňujících otázkách a neexistujících odpovědích, o nevyslovitelných a nepojmenovatelných věcech, které jsou pro člověka pramenem věčné zjitřenosti a které ostatně tuší už od samého narození.

Jedním z těchto svědků v české poezii je básník Jiří Orten. Žil v době, kdy se děly podivné věci a kdy se rodily podivné mýty, v době, která provokovala k otázkám, ale ptát se nebylo dovoleno, zvláště narodil-li se člověk jako Žid. Orten se však ptal, kladl ve svých básních a ve svých prózách jednu otázku za druhou a svými otázkami zároveň bořil falešný mýtus o sladkosti stavu nazývaném mládí. Mladý básník Jiří Orten byl dlouho umlčován, jeho jméno a jeho dílo mělo být vymazáno z literatury i z paměti, a i když se přeci nakrátko občas vynořilo, znovu bylo odsouzeno k zapomnění. Protože však Ortenův hlas zní příliš naléhavě a jeho nejistoty jsou také našimi nejistotami, není divu, že se vždy najdou ústa ochotná promlouvat básníkovými slovy.

Když pětice mladých lidí uvedla v brněnském divadle Husa na provázku v únoru 1990 dramatickou koláž z díla Jiřího Ortena pod názvem *Skutečně jsem nechtěl ublížit nikomu*, pro publikum, a především některé recenzenty to byl doslova šok. Orten, ten Orten, kterého mnozí z nich považovali za „básníka pro dospívající dívky“, jim zde byl předveden metodou vivisekce, rozpitván a rozkouskovan zvnitřku a navíc zaživa. „První pornopředstavení v Československu, hodina a půl hororu, morbidní ortenovština“, takovými přívlasky například ocenil inscenaci jeden z kritiků. Co však bylo důvodem šoku, čerpal-li scénárista a autor sugestivní hudby Jiří Vondrák z textů *Knížka dětem*, *Ohnice a Převleky*, které se tváří tak nevinně? Zdá se, že scénárista Vondrák a režisér inscenace Vladimír Morávek se patrně dotkli tématu, jež většina z nás raději vytěšňuje ze svého vědomí a nechce o něm nic vědět, tématu, jež ovšem tvoří leitmotiv Ortenova díla a jemuž se nelze vyhnout: tématu existenciální úzkosti, úzkosti z bytí.

Inscenaci otevírají závěrečná slova hry *Blahoslavení tiší* – kafkovsky příznačný výrok soudu, v němž se obžalovaný odsuzuje k životu. Následuje vodopád otázek, na které inscenace hledá a (ve shodě s Ortenem i s podstatou věci) nenalézá odpověď. Textová koláž vychází především z Ortenovy *Knížky dětem*. Autor v ní na sebe bere podobu otce (v Morávkově inscenaci ho představuje Martin Havelka) a obrací se ke svým dvěma fiktivním dětem, dceři Marii (Dita Kaplanová) a synu Jiřímu (Jan Leflík). Avšak ti, kdož by volili jednoduchý freudovský výklad tohoto trojúhelníku, vydali by se špatným směrem. Otec zde vůbec nepředstavuje autoritativní typ, ovládající své děti. Věc je podstatně složitější. Je to právě otec, který na sebe bere veškerou zodpovědnost za zrození svých dětí, veškerou jejich úzkost a strach, on je vědoucí, zatímco děti jsou nevědomé, on to je, kdo „pije pro ně doušky jedu“ a pracuje, zatímco oni, skrytí ve svém dětství, spí. Dita Kaplanová jako dcera Marie je půvabnou panenkou s poničenými šaty, panenkou pod jejíž tváří a v jejíž gestech se skrývá nevědomá, samozřejmá jistota ženy. Jejím živlem je oheň. Přináší jej v dlaních a něžně servíruje otci i Jiřímu. Leflíkův Jiří je v mnoha směrech jen jinou podobou otce. To, že vystupuje zcela nahý, není jen efektní výmysl režie. Nahota je vyjádřením stavu duše, je vyjádřením počátku cesty, připravenosti k činu. Jestliže se na konci příběhu syn obléká do šatu otce, je to znamením, že otec a syn tvoří jednotu, že jejich role jsou zaměnitelné, že jsou jen dvěma stranami jedné a téže mince. Ruce Marie a Jiřího si neustále hrají, do nekonečna přebírají provazový kruh, jako by tkali osnovu svých vlastních osudů anebo črtali neznámé tvary provazového písma. Záměrný chaos scény je pak jen obrazem chaosu nitra všech tří postav.

Režisér Morávek objevil svou inscenací novou tvář Ortenových textů, anebo lépe, objevil to, co v nich bylo vždycky skryto a co se jen nikdo neodvážil s takovou otevřeností vyslovit. Vladimír Morávek se rozhodl postihnout skrze Ortena onen zvláštní svět, nalézající se na rozhraní mezi dětstvím a dospělostí, svět, od něhož se lze vzdálit v čase a který lze proto snadno idealizovat. Stav mladosti je však ve skutečnosti nejvíce krutý a bolestný a bývá nejvíce naplněn úzkostmi a nejistotami a snad právě proto ho člověk později obdařuje iluzorním štěstím.

Také další Morávková inscenace v Huse na provázku čerpá z tohoto pramene. V dubnu 1991 zde byla uvedena pohádka *Panna a netvor čili Pohádka pro škaredé děti*. Vladimír Morávek k ní napsal scénář inspirovaný Hrubínem, „který – kdyby žil – by se jistě divil, k čemu nás přivedla pilná četba jedné jeho hry“ (píše se v programu). Hrubínova pohádka v Morávkově režii dostala podobu zvláštní směsice hororu a televizních reklam. Televize, zpřítomněná nejen bedýnkou a krajkovou dečkou, ale především hlasatelkou Saskií Burešovou (hraje ji Eva Leinweberová) je vlastně hlavní strašidelnou postavou. Tato šílená hlasatelka manipuluje postavami pohádky a manipuluje i dětmi (členové dětského studia), které pohádce přihlížejí. Televizní hlasatelka zdá se být všemocná, také má podobu uhrančivé čarodějnice, ovšem jen do té chvíle, kdy se jedno z dětí vzbouří a televizi vztekle zmlátí a tím i vypne.

Známa pohádka o panně a netvorovi probíhá podle všech pravidel, jen s tím rozdílem, že děj občas přeruší smečka reklamních figurín a nemilosrdně rozbije iluzi drásavě sentimentálního příběhu. Ústřední dvojice panny (Michaela Kučerová v alternaci s Lenkou Příhodovou) a netvora (Jan Zrzavý) působí záměrně nepřírodně a loutkovitě. Divák až v závěru pochopí, jak byl po celou dobu klamán, dal-li se dojímat jejich historií. Také tyto dvě postavy jsou nakonec odhaleny jako reklamní trik.

Takto inscenovaná pohádka o panně a netvorovi by mohla působit chaoticky, kdyby její součástí nebyla právě ona skupina, nazvaná škaredé děti, které příběh prožívají jako svůj vlastní bez ohledu na rušivé momenty reklamních vstupů anebo děsivý projev hlasatelky. Divák je režisérem veden k tomu, aby si uvědomil, že iluze pohádky se v představě dítěte stává možná strašlivou, ale zcela jistě nezczitelnou a s dítětem dokonce identickou realitou. Iluze pohádky takto zaniká, stejně jako zaniká iluze o nezkaleném šťastném dětství.

Toto je poznání o škodlivosti nepravých mýtů, učiněné po zhlédnutí dvou inscenací Vladimíra Morávka v brněnském divadle Husa na provázku.

Nepublikováno. Přepis vznikl na základě strojopisu uloženého v osobní pozůstalosti MH. Odhadované datum vzniku je rok 1991.

Toto dílo lze užit v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-NC-ND 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.